

752 313

Cumhuriyet ve Hâkimiyet-i Milliye

Nihayet bir şimşek çabukluğuyla, cumhuriyet ilân edildi. Müphem bir vaziyetten bu suretle çıkıldı; ve irtica emellerine karşı yeni bir sed çekilmiş oldu. Bu bir iyilik addolunabilir. Yalnız maateessüf temennilerimiz hilâfına olarak, kabul edilen cumhuriyet şeklinde, bizi kurtaran Teşkilât-ı Esasiyenin ruhuna tamamıyla sadık kalınmadı. Tevhid-i kuvâ esasından yapılan fedakârlıklarla teşkilâtımız -tabir caizse- recüliyetinden pek çok kaybetti.

Heyet-i vekilenin istifası üzerine vatan büyük bir tehlikeye maruz kalmış gibi, alelacele, fevkalâde tedbirlere müracaat edildi. Devletin ismi ve şekli meselesinin itidal-i demle, teenni ile, uzun uzun tetkike muhtaç bulunduğunu herkes tasdik ediyordu. Bu defaki heyet-i vekile buhranı meselesiyle bunun karıştırılmaması daha muvafık idi. Fakat arzu edilen tadilatı gürültüye getirip, telâş arasında geçirtmek için, meğer böyle bir fırsata intizar ediliyormuş. Meb'uslar arasında, buhranın önüne başka türlü geçilemeyeceği zehabı uyandırıldı; yegâne çare olarak Meclisin icra selâhiyetlerinden feragat etmesi talep olundu. Meclis de bilâ-itiraz bu feragata razı oldu. Bugün artık bu olmuş bitmiş bir iştir. Türkiye Cumhuriyetinin tarz-ı teşekkülünü tetkik etmeyi, zamanımızın tarihini yazacaklara bırakıyoruz. Zira bu devre-i intihabiyede bu bahsin yeniden kurcalanmasına ihtimal yoktur; bu, şayan-ı temenni de değildir. Bu itibarla beyan-ı mütalâa etmek abestir. Bize, devlete verilen yeni şeklin millet ve memlekete hayırlı neticeler temin etmesi için dua etmekten gayri bir şey kalmıyor.

Evvelki gün kabul edilen maddelerle Teşkilât-ı Esasiye tadilatı hitam bulmuş olmuyor. Cumhuriyet ilânına ve reiscumhur intihabına müncer olan celsede cereyan eden müzakerattan daha birçok noktaların tetkikiyle, encümen-i mahsusunda uğraşıldığı, bunların da peyderpey Meclisin kabulüne arz edilecekleri anlaşılıyor. O halde, henüz Meclis için herşey kaybolmuş değildir. Âhiren kesb-i kanuniyet eden şekilde de, tahdidata rağmen, hâkimiyet-i milliyeyi icra sahasında tecelli ettirmek, millet vekillerinin elindedir. Lâkin, bu büyük bir azim ve cesaret-i medeniye işidir. Maalesef son hadisat esnasında bir günkü kararlarını ertesi gün geri almaktan sıkılmayan meb'uslarımızın bu meziyetlere malikiyetlerini kimse iddia edemez. Etrafımızda görüp işittiklerimize nazaran, Meclisimizin yolunu şaşırması gibi hareket etmesi, efkâr-ı umumiye üzerinde pek fena bir tesir husule getirmiştir.

Bundan sonra, yapılacak mütemmim tadilat, Meclisin küçük mikyasta olsun, icra selâhiyetlerini muhafaza kaydında olup olmadığını gösterecektir. Millet Meclisi kendini toplar da, şahsî ve geçici tesirlere kapılmaz, soğukkanlı mesaili tetkik ederse, vaziyeti gereği gibi ıslah edebilir. Meclis ile Cumhuriyet riyaseti makamının münasebetlerini tesbit eden, öyle bazı müdebbirâne ve durendişâne mevad, Teşkilât-ı Esasiyeye ilâve olunabilir ki, millet vekillerinin hukuk ve selâhiyetlerine tecavüz ihtimali evvelceden bertaraf edilmiş olur. Meselâ en mühim ihtilâf ihtimalini nazar-ı dikkate alalım: Reiscumhur tarafından gösterilecek başvekillerin siyasetini, Millet Meclisi mükerreren tasvip etmeyecek

olursa, bu ukde nasıl çözülecek? İtikadımızca bilfiil icra kudretinin de Meclise ait olduğunu teyit için, bu takdirde reısicumhurun istifa etmesini âmir bir madde Teşkilât-ı Esasiyeye ilâve olunmalıdır. Bu tedbir, hâkimiyet-i milliye için kurtarıcı bir tesiri haiz olacaktır.

Bu bir misaldir. Kuvvetlerin çarpıştığı daha bir çok halât tahaddüs etmesi ihtimali mevcuttur. Bunların cümlesinde son söz Meclisin olmalıdır. Kanun-u Esasî Encümeni bu gibi ahvali birer birer derpiş ve tahlil etmeli, Meclis aleyhine olacak hiçbir tefsire meydan bırakmamalıdır. Hatırımıza gelen diğer bir misali de, mühim gördüğümüz ve yakında tatbikatına şahit olacağımız için buraya kayd ediyoruz: Kabine için itimat meselesi mevzuubahs olmayan ahvalde, bir vekilin nokta-i nazârını Meclis kabul etmeyecek olursa, o vekil münferiden istifaya mecbur tutulmalıdır. Bu suretle kabinenin müşterek mesuliyetinden ve heyet halinde teşekkülünü tasvip ettirmesinden tahaddüs eden muhzurlar tahfif edilmiş olur.

(Bir) de herşeyden evvel yeni 12'nci maddenin son fıkrasından maksat ne olduğu müstacelen tasrih edilmek lazımdır. Bu hususta Yunus Nadi Beyin müzakere esnasında verdiği izahat kifayet etmez. "Meclis hal-i inikatta değilse" kaydından, Meclisin müstemirren mütecemmi bulunmayacağını farz edelim. Fakat herhangi bir kısa veya uzun tatil esnasında buhran-ı vükelâ tahaddüs etmesine imkân tasavvur olunamaz. Yalnız ve yalnız başvekilin vefatı ihtimali mevcuttur. Bu takdirde ise, Meclis derhal toplanıp vaziyeti tetkik etmek mecburiyetindedir. Bunun için bu kayıt lüzumsuz ve tehlikelidir. Vefattan münbais buhranlar farz edildiği açıkça söylenmeli, yahut daha iyisi fıkra büsbütün tay' olunmalıdır.

Hülâsa, biz hâkimiyet-i milliyenin istikrar ve selâmetini tevhid-i kuvada görüyoruz. Elyevm bundan inhiraf edilmiştir. Teşkilât-ı Esasiyenin umumen tadili müzakere edilirken, tefrik-i kuva lehine bozulan muvazenenin, birçok maddelerde Meclisin icra selâhiyetini teyit ve takviye etmek suretiyle düzeltilmesi şayan-ı arzudur. Bizi müteaddit sukut-u hayallere maruz bırakan meb'uslarımız, âzâsı buldukları Meclisin hâkimiyetini kiskançlıkla korumak niyetinde midirler? Buna muvaffak olmak için icap eden azmi ve sebatı kendilerinde hissediyorlar mı? İnkılâbımızın alacağı istikamet, bu suallere verilecek cevaplara tâbidir.

Geçen 1 Teşrinisâni mukarreratından* aldığımız hız ile, Teşkilât-ı Esasiyemizin ruhuna uygun bir istikamete girmekte gecikmeyeceğimizi, bütün makus müşahedelerimize rağmen - biz yine ümid ediyoruz.

Vazife, 3 Teşrinisâni 1923

(No. 3-30)

* TBMM'nin hukuk-u hâkimiyet ve hükümrânînin mümessil-i hakikisi olduğuna dair heyet-i umumiye kararı (No. 308), 1-2/11/1338 (1922). —M.T.